

Ранко Рисојевић

МАЛА ВЈЕЧНОСТ ЈЕЗИКА

Требало је да доживим године што се зову старост, да бих могао рећи да су то године зрелости. Као почетник нисам о томе ни размишљао, чинило ми се да је за пјесника довољно да живи педесетак година. Толико би му требало да се до краја изрази, да напише оно што има у себи, негдје у претинцу душе у којем су похрањене све језичке слике које можеш да створиш. Али не тако што ћеш прво да створиш слику па да је потом опишеш. То је потпуно погрешно, иако је наша класична поезија већином таква. Смисли се оно око чега се „гради” пјесничка слика. Иако то нисам знао, нисам волио такве пјеснике. Када сам прочитао први пут поезију Васка Попе био сам забљеснут том језичком снагом која ме је затрпала поетским сликама. Да, то је примјер, то је знак који се појавио готово случајно, да се поезија може писати и другачије.

Од рођења, ратног, сеоског, упијао сам језик који се зове матерњи, али он је и језик моје околине, биљног и животињског свијета. За моје дјетињство, на првом мјесту, језик нечега што се зове рат. Тако да ниједна моја каснија ријеч није могла да буде ослобођена своје историје, онога што она чува, а што је само моје, ако до тога стигнем као писмен. Ако не стигнем, није битно. Да ли се тај трезор чува у души? Мислим да је баш тамо похрањен.

Тако настаје моја пјесма, пошто се неколико ријечи удружи и створи нову језичку слику на папиру. Без тога ништа не би било. Било ми је важно да све те ријечи, двије или три, не више, запишем. Онда могу и да их оставим. Углавном је најбоље да их оставим тако написане, као да су урезане у камен из кога ће полако настајати нека творевина, облијепљена језичким сликама. То је неки необичан душин стећак. Да би био створен, клесар је морао да буде писмен, двоструко, у клесарском занату и језику којим ће нешто да напише.

Како год почнем, у основи свега је дјетињство, било у родном селу Календери, још уже, оних неколико кућа, у уској долини званој Думача, дрвећу и оних неколико домаћих животиња, али мог узраста, да смо скупа, да схватамо једни друге. Потом варошица звана Костајница, ријека Уна, и ништа више. Све остало што ће се појавити у мојој поезији, има у својој нутрини, те језичке слике. Оне неће стварати само свијет мојег сјећања, прошлости неке, прихватаће се свега онога што ће на мене утицати све године учења и писања, полако, дан по дан, ноћ по ноћ, јутро по јутро, врло важни су ми дијелови дана. Нарочито јутро. Нарочито сунце које је у думачи касно излазило а прерано залазило.

Често је пјесма одлазила у своје надреалистичке слике. Морао сам то да прођем, да бих касније и сам гонетао једну по једну. Биле су набијене свијетом који је негдје у мени чекао свој тренутак, да нахрупи на папир, али толико су биле личне, да сам их напустио. Нису имале будућност, али су биле изврсна садашњост. Зар је уопште важно то што су некому-никативне?! Покренуле су све остале могућности, све остале слике, које личе на неку препознатљиву стварност, али за сваког другачију. Биће приписане мени, мојој намјери, хтијењу, али ја нисам био тај који је ту пјесму, те стихове, написао са било каквом намјером или хтијењем што би претходило језику. Нема пјесничке стварности изван језичке стварности. Ако је моја поезија препуна слика смрти, умирања, нестајања, ишчезнућа, елегија, то је само моћ језика, таква и никако другачија.

ДЈЕЧАК ТРЧИ ДУМАЧОМ

Дјечак трчи думачом, псом својим праћен;
ноге му од лијеске, руке од јасике;
гдје се запутио, ни дрозд не зна,
на шта личи, само жуна може испричати.
Дјечак прескаче поток, већ се сав сквасио,
још само мало, угледаће можда неког,
дозвати свиралом, постаће другови.
Дјечак нема сестру, ни брата нема,
али сваки камен, сваки пањ уз стазу
сматра својтом и својом малом тврђавом.
Само пас познаје његове игре, исте су,
понекад и прашчић застане нагло –
је ли то створење можда њему слично.
Дјечак трчи думачом, а хтио би бити облак,
или бар анђео, с којим постелеу дијели!

(Прах)

ЧЕТРНАЕСТА БОСАНСКА ЕЛЕГИЈА

Иви Андрићу,
„Из думача и шума, модрих”

Гдје год да се зауставим,
куд год да кренем
кроз ове касабе и горе,
видим само једно лице
и чујем само једно срце.

Чије год очи да ме погледају,
чије руке да ме дотакну,
осјетим само један додир
и прихватим само један поглед.

У шта год да се преодјенем,
чему год да се поклоним,
то само једном бићу прилазим
и само једном пошту одајем.

Звоне копита по мостовима,
вију се ласте по минаретима,
а свуда само један глас
почива као древни етар.

Из думача и шума, модрих,
са стотину рана незацијељених,
излази само један боник,
дозива само један вјечник,
моли се само један смјерник.

Одзвања подне, руше се сјенке,
на сећији мирује књига,
само једна једина, моћна,
стална, само једна јасна.

(Босанске елегије)

ОТАЦ

Мој отац је био мрак,
ријечи у мраку, клупко сна.
По дану није га било,
можда тек поглед неки,
можда тек умор понекад.

Мој отац је био прича
увијек друкчијег краја.
Зрна граха на црном столу,
глас тавана пред спавање:
Ко гроба нема, жив је!

Мој отац је био успаванка
цреповима на срушеној кући.
Мајка га је преносила,
Од стола до кревета,
од свог срца до мог срца.

(Снови о вјечном)

ПИСМО ОСКАРА МИЛОША РОЂАКУ ЧЕСЛАВУ У ПРОВИНЦИЈУ

Имао сам кључ, у дјетињству,
зелени кључ ливадски, шумски
рог што откључава гласове –
носио га на узици око врата,
стављао у уста, под језик,
ближе срцу – откључавао је тајне.

Успут ми се затурио, згњечено
у неком претрпаном возу, између
Истока и Запада, у меланхолији
широких булевара, разговора
с нигдином у коју сам се преселио.
Искушавао сам друге, откључавали
су туђе успомене, стране слике.

Лутао сам асфалтом, препуштен метежу
радосних трзаја; срце се надимало –
гдје се у пољу, у олисталој шуми,
у стручку јаглаца крије кључић
који је откључавао сва имена
заборављених језика и историје?

Имао сам мајушну харфу, гласовир
у њедрима, међу шљивама, крушкама,
бубоцима и угашеним вапном -
окречене куће једва ме се сјећају,
вода се не задржава на длану,
лист увене у хербаријуму.

(Озон)

СМРТ ЈЕ ПОУЗДАНА

Не извируј, човјече,
не гледај кроз пукотине,
она је тамо, уз извор.

Чак и у невољи,
кад те све остави,
она је тамо, уз ватру.

Док се радујеш,
дјецу и дјела ствараш,
море истражујеш,
она је тамо, уз кормило.

Ракију док пијеш,
воћке за будућност садиш,
зној просипаш у траву,
она је тамо, уз алатке.

Очарана, диви ти се
док владаш сценом
као двоструки Хамлет
и пљешће ти искрено
из почасне ложе.

Вјеруј јој, усамљени,
ослони се на њену руку,
уз њу ћеш лакше корачати
с поленом живота на лицу.

(Истрџи ово драгање)

ГРИЈЕХ И ПОКАЈАЊЕ

Постоји мјесто, трен, тачка,
гдје се живот дијели на двоје,
лабаво се затегне, затегнуто пукне.
Ко је ту стигао, свјестан или прост
оштрих мисли у сумрак, нема куда да бјежи,
уточиште не може пронаћи; што вјерује
у моћ других, све даљи је танкој нади
у спас. Ако зна и ако не зна, свој јад
осјетиће једном, притиснут празним
тијелом коме се до малоприје клањао.

Гдје је одлутао јутрос, по роси,
гологлав и босих табана онај јуноша
што се заклињао у вјерност Вођи,
славећи Идеју у правду свима знану
и јасну попут прастаре чеснице?
Јесу ли оно његова леђа, у потоку
што се кроз честар пробија, сасвим плитком,
његов потиљак и одјећа исцијепана,
само би га кише и бујице могле
понијети даље, тамо гдје жуђаше
у временима док је још имао
своје име, свој дом, своју истину.

(Брдо)

ТВОЈЕ РУКЕ, ДИЈЕТЕ

Дуго сам и често гледао твоје руке,
као да сам гледао своје, једном давно,
прије него што сам кренуо било гдје,
било када, прије него што сам успио
бити нешто или неко, одвојен од свијета
оним што ме штитило увече, у сну; вило,
из удаљеног кутка дворишта, што ме
још увијек призиваш себи, иако је све
на теби сада у ритаму; вило, што
сплетеш по који пут вијенац од тратинчица
у неком свијету без улаза и излаза,
затвореном у дјечију сузу, први пут
кад је гледало око себе, на излоге,
на бљештави Млијечни пут, гледало и
видјело да ништа није по његовој мјери,
да ништа није у његовом знаку из сна
који му се прикрао, док је у утроби
стварао машту и стварао своје потомке,
све што би једном могло, о кад би могло,
родити се у његовом знаку, себично...
Шта ћеш прво дохватити, чега се дотаћи,
кад се опростиш од мене, кад из моје
руке извучеш свој немир и свој нехај,
спреман да се сплазаш низа страну

коју си гледао сваког дана, сваке вечери,
како се спушта у благу обећавајућу плавет!
Видим их кроз сва времена, кроз доба
у ињу или у свјетлости неухватљивог
златног руна, видим их једну у другој,
с дланом прислоњеним на длан супротни,
у једином добром и присном положају.
Зашто да се раздвајају, зашто било
чему да допусте да се угнијезди између,
да ту нађе своју обећану земљу, свој
неуништиви рај, било када и било шта.

(Снови о вјечном)

МЕСИЈА

Свака је твоја ријеч моћно звоно
чија се јека у све нас пробија,
јербо си ти сам мјед којом оно
јечи и од кога звони историја.

Свака је твоја ријеч огледало
у коме су наши мртви на броју;
као у Нојеву барку све је стало:
људи, стока, шума, сунце на присоју.

Свака је твоја ријеч завјетна труба
из које се ори општи непослух;
за меке уши мелодија груба

којом се снажи твог народа дух
уплашен да се од Запада не огуба
и да не омрзне свој род, вино и крух.

(Месија)

ПЈЕСМА О СВЕСЦИ

Опрости ми, свеско, што сам те занемарио.
Поставши тјелесно лијен, пунио сам се смислом.
Једини извор из ког сам пио, јесам ја сам.
Опрости ми што сам те ставио испод тешких књига
у којима је скупљена мени непотребна мудрост.
Заборавивши њену сврху, данима гледам оловку –
зашто да је више узимам у руку.
Ако не додирујем оловку, ни тебе, свеско,
више нећу отворити!
По чему да пишем?
Чиме да пишем?
Само собом у себи, безазлена свеско.

(Враћа шапе)

СМРТ ЈЕ МАЈСТОР ЗАВРШНИХ РАДОВА

На градилишту са стрепњом чекају
Мајстора завршних радова
који ће доћи у свој час
сам као црв у тек приметној јабуци.

И они најупорнији престали су
са дотјеривањем прилаза,
дигли руке од нуспросторија,
оканули се премаза и тапета
чак ни стакла не примјећују више.

Све је сада изван њихове моћи,
иако су до јуче мислили другачије –
упорни у слијеђењу пројектантових
смјелих идеја и надаћућа.

Доћи ће Мајстор, ипак,
можда у позни час ове ноћи;
можда похвалити занатлије:
скромне тесаре и браваре
каменоресце и керамичаре –

одликовати оне што падоше са скеле
а прећутати судбину помрлих од глади.

Тек ујутро видјеће се
да од свега ништа није остало –
доли само избраздана гола ледина.

(Враћања шапе)

СТРИЦ МЛАЂЕН ПРЕРАЂУЈЕ ВЕРАНДУ

Човјек који умије с дрветом
високо изнад земље
заслужује дубоко поштовање
нема он потребе да се с голубовима такмичи
јер спаја све одједном
небо и земљу и дрво
све елемент по елемент
и увијек се враћа тамо одакле
свако узима снагу
у коријен приче, у основу ткања.

Мирише даска, прича чекић
док високо подигнутим рукама придржавам
летву што се наставља према крову
али ја се још нисам попео високо
него са степеница покушавам
бити попут њега који ствара
сигурном руком творца свега постојећег
а не хули, не такмичи се с Њим
што га својом руком придржава
међу птицама, мушицама и сунчевим зрацима.

(Први свијет)

ЗАЗИВАЊЕ

Блажено вријеме невиности, око мене,
у свакој ствари, биљчици и бићу.
Блажено вријеме јутарње росе
у праскозорје стварања свијета –
под мојим прозором, у крошњи липе,
и ниже, у прашини што је покрила
друм који доходи из даљине
и одлази дражећи моје црне табане
да приону уз мливо. Да се окушају
на туцанику и пијеску, иловачи,
шушњу, хумусу, крову од цријепа,
облака и успаванки. Да не мирују!
Блажено вријеме црних кољена,
црних ноката, шишања на нулу,
вакцинације, школских казни,
учења о једнакости и братству
међу нашим и другим народима.
Блажено вријеме с књигом
у титравом свјетлу петролејке –
ево гдје се селиш у редове
гдје је и тијесно и оскудно,
тврдо, хладно и беживотно.

(Први свијет)

ШЉИВА

Већ годинама, од те шљиве,
Ништа нема. А не би се рекло.
Озелени, процвјета, пчеле се скупе,
Плодови заметну, већ поплаве,
И готово, опадају, пошкорани,
Као лица заборављених предака.
У малом врту, на средишњем мјесту,
Шљива гледа на терасу, гдје сједим
Ослушкујући глас њених болесних уста.
Посијечи је, савјетују ме зналци,
Могла би да ти зарази и остало воће.
Ђутим, пред њом се не изјашњавам,

Болесна је, како да је убијем,
У било које годишње доба –
Час очекујем да оздрави,
Час јој пуштам да ужива у прољећу.

(Расвиш)

БОЛИ, ПРИЈАТЕЉИЦЕ

Драга моја боли,
Шта бих ја без тебе?
Све док се не јавиш,
Сумњам у свој живот –
Све остало је недовољно
Да бих рекао како јесам.
Само твој додир,
Долазак, постепен,
Оклијевајући и увиђаван,
Смирује ме и враћа
Великом свијету изван мене.
Ти си само моја,
Боли, пријатељице,
Од првог дана нашег познанства,
Када си ми дошла
Кроз ножне прсте
С којих су спали нокти,
Кожа и моје незнање.
Полако си се успињала,
Редом пречих ствари,
Према души, гдје сада
Станујеш.
Све ти је ту потаман,
Као да си се са мном родила.

(Ишчезнуће)

ТИЈЕЛО

Ко си ти,
што ме цијелом свијету
откриваш и показујеш?
Ко те је и гдје изабрао,
Да ме ружиш
И да те се стидим?
Колико сам само труда
Уложио да те поправим,
Да те склоним од гомиле,
Да те занемарим!
Ништа није вриједило
Ни користило мојој залудној муци.
У теби су гледали мене,
Смијали се и понижавали ме,
Док сам самотан и погружен,
Бјежао кроз тебе
Тражећи право мјесто
Које свјетина неће поплувати.

(Ишчезнуће)

НЕМОЈ РЕЋИ

*„ogni abitato loco
é nemico mortal degli occhi miei.”*

Петрарка

Немој рећи: Ова соба је сада празна!
Јер празна није, ако се још сјећаш,
Да је празно само оно што нема сјећања,
А ова соба је пуна и не може се испразнити
Док у њу не дођу сасвим нови људи.
Реци да ли још видиш покрете руку,
Одоздо према горе, да ништа не испусте,
Увијек запослене, као два крила
Што тијелу дају лакоћу да оде
И врати се одмах, до стола или кревета,
Које и даље видиш, реци слободно,

Као и сваку ствар коју су дотицале
Те двије руке, тако запослене,
Помицањем, дохватањем, облачењем,
Све што је једном урађено, вјечно је,
Немој се плашити, реци слободно:
Све овдје трепери од њених руку.

(Ишчезнуће)

ТИШИНО, СЕСТРО МОЈА

Старија од мене тек толико
да ми припремиш свечани дочек –
тишино, сестро моја вечерња,
твој сам радосни заточ(е)ник.
Ко је осјетио твоје тијело
у дјетињству, покрај укућана,
пренеси те са собом кроз вријеме
као малени људски олтар.
Ту се не клечи и не моли,
а божанском се можеш назвати
по власти коју над свијетом имаш.
Ја сам се одрекао слободе
да бих био твој роб и обожавалац.
Из сјенке гледам – не подносе те,
преврну вечеру, лају на звијезде
само да ти наруже савршено лице.

(Самоћа, Молишве)

ПЈЕСНИКОВА МОЛИТВА

Молим ти се, Господе, да ми узмеш памет
која ми о мојим земаљским дужностима говори.
Преклињем те, Боже, ослободи ме мудрости
која ме је само до сумње довела.
Хтио бих да чујем, кроз себе, шапат Твој,
али ми мој разум и моја чула сметају,
и ја чујем шум потока, пјесму птица,
говор оружја у новом рату.

Немам снаге, Премилостиви, да се спорим
са оним што је давно оспорено,
објашњено, исписано, у вјетар пуштено.
Снови су ми покидани, јава растресена,
за шта год да се ухватим све је ломно и нестварно;
го и убог само бескрајно мислим и мислим –
а потрошене ријечи звече као празне посуде
у које гладни завирују црвених очију.
Све ми узми, Боже, све што смета
да чујем Твоје ријечи којима ме кориш
показујући смисао овог мога басмисла.

(Самоћа, Молишве)

АНЂЕО У ДВОРИШТУ

Ако си рано видио анђела у свом дворишту,
бабу у маленом стаклу прозора, оца у облаку –
лези на земљу, и ослушни, говори ли нешто
недохватна близина тамне даљине.
Он зна да си остао сам, разоружан
док свијет заокупљен миром буја
негдје изван ограда, дворишта, собе
у којој те само мишеви и жохари,
само сјенке липе под прозором
везују за свијет одсутних живих.
Видио си анђела у дворишту, свјетло
у коме се дијете слично теби одмарало
чекајући да му се придружиш у доколици
коју ни сам поднијети не можеш.
Сви отишли, свиње угинуле од куге,
кокоши се скочањиле у мраку своје смрти,
једино би анђео могао сићи
у барицу гдје одмараш боса стопала.

(Први свијети)

ТРАГ ВАСКРСЕЊА

Говори Христѿос, васкрсли, у мени и за мене:

Све је готово,
а ја не могу да се смирим
док не васкрснеш у себи, човјече!
Дуго већ чекам, никако да се покренеш,
толико лијености нисам очекивао.
Вријеме је дошло, можда јутрос, човјече,
док једеш рибу, поврће и хљеб,
док пијеш вино, двориш дјецу,
погледаваш на жену и свијет с оне стране прозора.
Можда мислиш да ћеш мог оца тим купити,
баш јутрос, човјече, сав изван себе,
сав у прабини ничега, које ти је све.
Погледај мало, разгрни своју помрчину,
има ли свијетло мјесто, као врх игле,
гдје би могао да се смјестиш сав,
не мислећи о посту, о дјечи, о жени,
остављајући јутро изван прозора,
свијет изван себе, себе напокон у себи?

(Мала вјечности)